

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากแนวดำเนินการทางการศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ทำให้การศึกษากลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ ได้สัดส่วนสมดุล เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ทำให้บุคคลเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548, หน้า 2-3) นั้น การรู้สารสนเทศนับเป็นองค์ประกอบหลักของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยขยายการเรียนรู้ทั้งนอกและในห้องเรียน รวมถึงการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อเตรียมตัวไปประกอบอาชีพและรับผิดชอบงานอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต จากที่กล่าวมานี้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยศึกษาค้นคว้าในห้องสมุด ซึ่งห้องสมุดเป็นแหล่งรวมทรัพยากรสารสนเทศหลากหลาย มีทั้งวัสดุตีพิมพ์และวัสดุไม่ตีพิมพ์ มีการจัดทำเครื่องมือให้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศทุกชนิด มีบริการและกิจกรรมสม่ำเสมอ แต่อย่างไรก็ตาม นักเรียน ครู และบุคลากรในโรงเรียน อาจไม่มีความสนใจหรือไม่ทราบถึงทรัพยากรสารสนเทศและอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนบริการที่ห้องสมุดมีอยู่ จึงเป็นหน้าที่สำคัญของครูบรรณารักษ์ ที่จะทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดตระหนักและเห็นความสำคัญ สามารถเข้าถึงสารสนเทศ เลือกใช้ทรัพยากรสารสนเทศประกอบการเรียนการสอนตามความต้องการได้อย่างสะดวกและรวดเร็วรวมทั้งใช้บริการต่าง ๆ ของห้องสมุดได้ตามวัตถุประสงค์ (พวงรัตน์ จรรยาศักดิ์, 2548, หน้า 47) ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนต้องมีการสอนการใช้ห้องสมุด เช่น สอนทักษะในการใช้หนังสือ วารสาร กฤตภาค วัสดุไม่ตีพิมพ์ การใช้บัตรรายการหรือรายการทรัพยากรสารสนเทศในฐานะข้อมูลห้องสมุด (เจลิยว พันธุ์สีดา, 2539, หน้า 64-66) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการรู้สารสนเทศด้านทักษะการสืบค้นสารสนเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักเรียนได้รับสารสนเทศตรงตามที่ต้องการ

การรู้สารสนเทศ (Information Literacy) เป็นความรู้ความสามารถของบุคคลในการระบุความต้องการสารสนเทศของตนเอง ความสามารถในการค้นหา ประเมินคุณค่าและใช้ประโยชน์

จากสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ (American Library Association, 1989, p.1) โดยเฉพาะทักษะการสืบค้นสารสนเทศนับเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ หากบุคคลมีทักษะการสืบค้น โดยทราบวิธีการสืบค้นสารสนเทศที่ถูกต้องและเหมาะสมจะทำให้ได้สารสนเทศตามที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว โดยสามารถสืบค้นได้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งสืบค้นจากฐานข้อมูลของห้องสมุดและสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งในปัจจุบันสารสนเทศที่มีมากมายทำให้การค้นเฉพาะส่วนที่ต้องการจากสารสนเทศจำนวนมากเป็นเรื่องยาก ผลการค้นอาจเต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่ต้องการ (False drops) หากห้องสมุดไม่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มพูนทักษะเหล่านี้จะทำให้ผู้ใช้บริการประสบปัญหาในการเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการ

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า โรงเรียนมีการจัดการสอนวิชาการใช้ห้องสมุด มีจำนวน 38 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 62.30 ในขณะที่ห้องสมุดอีก 23 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 37.30 ไม่มีการจัดการสอนวิชาการใช้ห้องสมุด ทำให้นักเรียนไม่ได้รับการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและสำหรับโรงเรียนที่ไม่ได้สอน ทำให้เกิดปัญหาการใช้ห้องสมุดตามมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ราพิง ร่วมทอง (2543, หน้า 57) ได้ศึกษาถึงปัญหาการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลต่อการดำเนินงาน พบว่าปัญหาการดำเนินงานของห้องสมุดโรงเรียนมีผลต่อการดำเนินงานต่ำกว่ามาตรฐานของสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ทางด้านงานบริการและกิจกรรม โดยรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง และจากการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นรายข้อ พบว่ามีปัญหาการสอนวิธีการใช้ห้องสมุด และการปฐมนิเทศนักเรียนให้รู้จักวิธีการใช้ห้องสมุด ซึ่งทำให้นักเรียนเกิดปัญหาในใช้ห้องสมุด เนื่องจากวิธีการสอนไม่น่าสนใจ ดังที่ Caywood (1994, p. 42) กล่าวว่า ส่วนใหญ่การสอนการใช้ห้องสมุดจะเป็นการบรรยายซึ่งจะรวมแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรสารสนเทศ การสอนที่ดีควรเป็นการสอนแบบตัวต่อตัว เพราะผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ อีกทั้งผู้สอนยังสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการสอนได้ตลอดเวลา นอกจากนี้การสอนทบทวนออนไลน์ (Online tutorial) ยังช่วยลดภาระงานของบุคลากรในห้องสมุดอีกด้วย การสอนการใช้ห้องสมุดมีทุกระดับการศึกษาและมีหลายวิธีการ ซึ่งการสอนการใช้ห้องสมุดโดยบุคลากรห้องสมุด ประกอบด้วย การปฐมนิเทศการใช้ห้องสมุด ซึ่งเป็นการแนะนำห้องสมุดของสถาบัน การนำชมห้องสมุด การสอนการใช้ห้องสมุดแก่ผู้ใช้บริการเป็นกลุ่มเล็ก ๆ การแนะนำการใช้ห้องสมุดเป็นรายบุคคล ตลอดจนการจัดให้มีบริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้าให้แก่ผู้ใช้บริการ (The ACRL Instruction Task Force, 1995 อ้างถึงใน ประภาส พาวินันท์, 2541, หน้า 11) ทั้งนี้ในปัจจุบันคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเข้ามามีบทบาทกับการเรียนการสอนเป็นอย่างมากในสถานศึกษาและสถาบันต่าง ๆ รวมถึงการนำมาใช้เป็นบทเรียนช่วยสอนด้านการใช้ห้องสมุด

การนำคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนนั้น ก็เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสามารถเฉพาะบุคคล ซึ่งนักการศึกษาเชื่อว่าการอ่านบนจอคอมพิวเตอร์เป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจในการอ่าน และการเสนอเนื้อหายังเป็นสิ่งที่สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับเนื้อหาที่อ่านด้วย (จรรยา บุญปลั่ง, 2541, หน้า 2) และสำหรับผลการวิจัยของ สงศรี ศิริแก้ว และคนอื่น ๆ (2540, หน้า 40) พบว่า การสร้างโปรแกรมช่วยสอนนั้น เป็นการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาประยุกต์ในกิจกรรมการบริการของห้องสมุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โปรแกรมช่วยสอนการใช้ห้องสมุดซึ่งมีประโยชน์ในวงกว้าง กล่าวคือ จะช่วยให้ผู้สนใจที่จะใช้ห้องสมุดสามารถเข้าศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองโดยอิสระ ซึ่งการนำคอมพิวเตอร์มาช่วยในด้านการเรียนการสอน สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้ดีขึ้น ขณะเดียวกันจะประหยัดเวลาครูได้มากโดยไม่ต้องเสียเวลาสอนซ้ำอีกจึงช่วยลดภาระครูได้ อีกทั้งการประเมินผลมีความเที่ยงตรงมากขึ้นและยังสนองความแตกต่างของบุคคลได้อีกด้วย (วราภรณ์ อนุกุลเวช, 2547, หน้า 3) ทั้งนี้จุดเด่นของโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน คือ การช่วยให้ผู้เรียนสามารถทบทวนเนื้อหาได้ด้วยตนเองตามเวลาและโอกาสของผู้เรียน และช่วยให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนรู้อีกด้วย กล่าวได้ว่าการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนแบบสื่อประสมมาช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ผสมผสาน และค้นพบวิธีการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองมากที่สุด (ชาญชัย อินทรสุนานนท์, 2539, หน้า 32)

จากการที่ ผู้วิจัยมีหน้าที่เป็นบรรณารักษ์และเป็นครูผู้สอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโดยสอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชุมนุมห้องสมุด ตลอดจนรับผิดชอบงานด้านการปฐมนิเทศนักเรียนเข้าใหม่ และงานของโรงเรียนด้านอื่น ๆ ด้วย เป็นเหตุให้มีข้อจำกัดด้านเวลาในการแนะนำหรือสอนการใช้ห้องสมุดให้แก่ผู้เรียน ทำให้นักเรียนประสบปัญหาในการเข้าใช้ห้องสมุด ประกอบกับนักเรียน มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในการใช้ห้องสมุดและการสืบค้นสารสนเทศเพียงเล็กน้อย ซึ่ง วรางคณา อินทรพิณฑุวัฒน์ (2541) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาวิชาการใช้ห้องสมุด (หส 011) ในมัธยมศึกษาตอนปลายต่อการใช้ห้องสมุดในปัจจุบันของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัยเอกชน พบว่าทักษะการใช้ห้องสมุดที่นักศึกษาเคยได้รับมาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายยังไม่เอื้อให้นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ใช้คู่มือและเครื่องมือช่วยค้นต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องมีการพัฒนาทักษะทางการใช้สารสนเทศให้กับนักศึกษา เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ ความสามารถในการใช้ห้องสมุดได้อย่างถูกต้องวิธี สามารถเลือกสารสนเทศได้ถูกต้องตรงกับความต้องการ สามารถใช้เครื่องมือช่วยค้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถประเมินค่าสารสนเทศที่ได้รับอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำสารสนเทศที่ค้นหาได้มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงประสงค์จะหาวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศแบบมีการฝึกปฏิบัติการสืบค้นกับไม่มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนการใช้ห้องสมุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการสืบค้นสารสนเทศ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถช่วยแก้ปัญหาข้อจำกัดด้านเวลาของครูผู้สอน โดยที่นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการใช้ห้องสมุดได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการรู้สารสนเทศด้านทักษะการสืบค้นสารสนเทศ จากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนแบบมีการฝึกปฏิบัติการสืบค้นกับแบบไม่มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว
2. เพื่อเปรียบเทียบผลการรู้สารสนเทศด้านทักษะการสืบค้นสารสนเทศ จากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนแบบมีการฝึกปฏิบัติการสืบค้นกับแบบไม่มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว

สมมติฐานของการของการวิจัย

ผลการรู้สารสนเทศ ด้านทักษะการสืบค้นสารสนเทศ จากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศแบบมีการฝึกปฏิบัติการสืบค้นกับแบบไม่มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว มีความแตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. นักเรียนสามารถรู้สารสนเทศจากทักษะการสืบค้นสารสนเทศอย่างกว้างขวางและใช้ห้องสมุดอย่างมีความรู้ มีความเข้าใจและสามารถสืบค้นสารสนเทศได้อย่างเข้าใจ และสะดวกในการเข้ามาศึกษาด้วยตนเอง โดยอิสระ เป็นการพัฒนาศักยภาพด้านการแสวงหาความรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นพื้นฐานการนำไปใช้ในการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นต่อไป
2. โรงเรียนมีบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้เพื่อเป็นสื่อในการประกอบการเรียนการสอนชุมนุมห้องสมุดและใช้ปฐมนิเทศสำหรับนักเรียนเข้าเรียนใหม่
3. เป็นแนวทางให้บรรณารักษ์และครูผู้สอนพัฒนาเนื้อหาอื่น ๆ ในการสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน
4. เป็นแนวทางให้กับครูในการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ของ โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายพล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีการจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียนแบบคละเด็ก เก่ง ปานกลาง และอ่อน จำนวน 3 ห้องเรียนจำนวน 132 คน
  2. กลุ่มตัวอย่างเลือกมาจำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน รวม 60 คน (ตามหลักการทดลองกลุ่มตัวอย่างการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนไม่น้อยกว่า 30 คน) โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยนำนักเรียนทั้ง 3 ห้องมารวมกันแล้วจับสลากชื่อ จำนวน 60 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มคือ
    - 2.1 นักเรียนกลุ่มที่เรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศ โดยสอนตามเนื้อหาในบทเรียนแบบไม่มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น จำนวน 30 คน
    - 2.2 นักเรียนกลุ่มที่เรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศ โดยสอนตามเนื้อหาในบทเรียนแบบให้มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น จำนวน 30 คน
  3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา
    - 3.1 ตัวแปรต้น ทำการศึกษา 2 วิธีคือ
      - 3.1.1 การเรียนการสอนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศ โดยสอนตามเนื้อหาในบทเรียนแบบไม่มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น
      - 3.1.2 การเรียนการสอนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศ โดยสอนตามเนื้อหาในบทเรียนแบบมีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น
    - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการเรียนรู้สารสนเทศ ด้านทักษะการสืบค้นสารสนเทศ
4. ระยะเวลาการทดลอง ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มที่เรียนแบบไม่มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น จำนวน 2 ชั่วโมง และกลุ่มที่เรียนแบบมีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น จำนวน 2 ชั่วโมง

นิยามศัพท์เฉพาะ

บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction) หมายถึง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นบทเรียนแบบศึกษาเนื้อหาใหม่ เป็นการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวต่าง ๆ แก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม และสามารถตอบสนองกับผู้เรียนมีการทำแบบทดสอบและประเมินผล ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดและการสืบค้นสารสนเทศ

การรู้สารสนเทศ หมายถึง ความรู้ ความสามารถของนักเรียนในการเข้าถึงสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศของห้องสมุดได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยยึดมาตรฐานการรู้สารสนเทศในระดับโรงเรียนของประเทศสหรัฐอเมริกา (American Association of School Librarians: AASL, 1998) ในที่นี้ใช้มาตรฐานการรู้สารสนเทศ มาตรฐานที่ 1 และมาตรฐานที่ 6 ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
 มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนพยายามที่จะค้นหาสารสนเทศที่ดีที่สุดและทำให้เกิดความรู้ใหม่
 แบบทดสอบวัดการรู้สารสนเทศ หมายถึง แบบทดสอบความรู้และความสามารถในการสืบค้นสารสนเทศ ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบแบบปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนมัธยมพระราชทานนายว สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552

ทักษะการสืบค้นสารสนเทศ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการสืบค้นสารสนเทศ โดยนักเรียนสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนแบบไม่มีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น หมายถึง การเรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศจากเนื้อหาในบทเรียน โดยเรียงตามลำดับขั้นตอนที่กำหนดให้

บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนแบบมีการฝึกปฏิบัติการสืบค้น หมายถึง การเรียนจากบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสืบค้นสารสนเทศจากเนื้อหาในบทเรียนและฝึกการสืบค้นสารสนเทศจากฐานข้อมูลสารสนเทศในห้องสมุด